

УДК 911.3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ОЗДОРОВЧО-ЛІКУВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Тетяна Уманець

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
кафедра туризму, Ізмаїл, Україна*

Розглянуто справжній стан туристичного комплексу Причорномор'я та його потенціал. Визначені основні економічні та адміністративні механізми розвитку туризму. Розроблені практичні рекомендації щодо розвитку сфери рекреації регіону, та основні завдання для їх досягнення.

Ключові слова: рекреація, туризм, туристично-рекреаційний потенціал, регіональна політика.

Сьогодні в Україні правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики визначає Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів” [1], в якому під регіонами розуміються: території Автономної Республіки Крим, областей, а також міст Києва та Севастополя. Отже, згідно з цим визначенням, до Українського Причорномор'я належать Автономна Республіка Крим, Миколаївська, Одеська та Херсонська області. Щодо необхідності і важливості формування нового бачення стратегій розвитку територій, вважаємо обґрунтованим під регіоном Українського Причорномор'я розуміти прибережну зону Чорного моря в межах вищезазначених областей.

Відповідно до статті 3 Закону [1], Кабінет Міністрів України затвердив Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року [4], де одним з найбільш пріоритетних напрямів було визначено «розвиток курортно-рекреаційної сфери» та «розвиток туристично-рекреаційного комплексу» для всіх областей українського Причорномор'я.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років показує, що вивченням проблематики розвитку рекреаційно-туристичної сфери в українських регіонах займаються багато українських вчених: Ю.В. Алексеєва, М. Борушак, В.Я. Гавран, П.В. Гудзь, Ф.Ф. Мазур, Л.М. Черчик та ін.

Незважаючи на те, що існує велика кількість теоретичних наробок для вирішення проблеми інтенсивного і ефективного розвитку рекреаційно-туристичної сфери, як з точки зору регіонального і з точки зору галузевого підходів. на практиці ми маємо рекреаційно-туристичний комплекс який перебуває в занепаді. В Україні

до цих пір залишається невирішеним весь спектр проблем, які впливають на розвиток рекреаційно-туристичної сфери. Беручи до уваги вищесказане, в статті ставиться за мету: проаналізувати природно-ресурсний потенціал рекреаційно-туристичної сфери в Українському Причорномор'ї; проаналізувати можливості існуючої матеріально-технічної бази; проаналізувати існуючі механізми розвитку рекреації та туризму області; виділити єдину стратегічну мету розвитку рекреації та туризму області; виділити список основних завдань, необхідних для її досягнення.

Для вирішення даної задачі, досліджено природно-ресурсний потенціал в Українському Причорномор'ї.

Автономна Республіка Крим розташована на півдні країни, в межах Кримського півострова, який глибоко вдається в Чорне море і зі сходу омивається Азовським морем. Він простягається з заходу на схід на 324 км (між мисами Кара-Мрун і Фонар), а з півночі на південь – на 207 км. (від Перекопського перешийка до мису Сарич). На західному узбережжі частина суші виступає далі в море, утворюючи Тарханкутський півострів, а на східному – Керченський. На півночі Крим з'єднаний Перекопським перешийком завширки 7 км із сусідньою Херсонською областю.

Площа автономії – 26,2 тис. кв. км (4,3% території країни).

Найбільші затоки в Чорному морі: Каркінітська, Каламітська, Феодосійська; в Азовському – Сиваш, Казантіпська та Арабатська. Сиваш відокремлений від Азовського моря піщаною косою – Арабатською Стрілкою.

Кримські гори з найвищою точкою Роман-Кош (1545 м) мають переважно карстовий рельєф із великою кількістю печер (їх налічується 900), серед них найдавнішою є Червона (13,7 км), а найглибшою – Солдатська (508 м).

У Криму прокладено рекреаційні стежки, серед яких найвідомішими є Голіцинська (Новий світ), Боткінська, Тарахтаська, Штангеєвська (Ялта), Карадагська (Щебетівка).

Територію півострова перетинають 257 річок, здебільшого небагатоводних. У гірській місцевості водні потоки утворюють глибокі ущелини-каньйони, водоспади. Популярним екскурсійним об'єктом є Великий каньйон. Водоспад Учансу падає з південного схилу Ай-Петринської яйли майже прямовисно з висоти 98,5 м, нижче утворюючи ще три водоспади.

В області понад 50 солоних озер, що належать до 5 груп – Тарханкутської, Євпаторійської, Перекопської, Чонгаро-Арабатської та Керченської. Вони мають значні запаси лікувальних грязей. Найбільші з кримських озер – Сасик, Сакське, Донузлав, Узунлар. Перший грязьовий курорт країни – Саки. Вода Мойнакського озера в Євпаторії дає лікувальний ефект при м'язових, кісткових, нервових захворюваннях.

Туристично-рекреаційні ресурси Криму – це надзвичайно сприятливі кліматичні умови (особливо на Південному березі), мальовничі ландшафти, тепле море з піщаними і гальковими пляжами (загальною довжиною 450 км), тривалий купальний сезон (понад 4 місяці), джерела мінеральних вод і лікувальні грязі солоних озер.

Кримський рекреаційний регіон включає Євпаторійський, Феодосійський, Ялтинський рекреаційні райони.

У Криму 141 територія і об'єкт природно-заповідного фонду (загальна площа – 70 тис. га, що становить 4,1% території автономії), в тому числі Карадагський, Кримський, «Мис Март'ян», Ялтинський гірсько-лісовий заповідники, 13 пам'яток природи (Бельбекський каньйон, Кішка, Демерджи, Карабіяйлинська улоговина, Караул-Оба, Кизил-Коба, Мангуп-Кале та ін.), Нікітський ботанічний сад, 22 парки. В числі парків, що належать до пам'яток садово-паркового мистецтва – Алупкінський, Гурзуфський, Карасанський, Кучук-Ламбатський, Лівадійський, Массандровський, Меласький, Місхорський, Фороський, Харакський.

Крим є провідним туристичним центром в Україні з розвиненою туристичною інфраструктурою.

Вигідне географічне положення, м'який клімат, тепле море, субтропічна рослинність узбережжя півострова в усі віки сприяли його інтенсивному заселенню [3].

Автономна Республіка Крим, займаючи близько 4,5% української території, концентрує 29,5% рекреаційних ресурсів, 10% ємності готельного фонду, 40% ємності здравниць, більше 30% потоку іноземних туристів. Найбільш освоєною частиною півострова є район Великої Ялти, який виробляє близько половини всіх потужностей туристичних послуг і відрізняється максимальними показниками функціонального розмаїття рекреаційних занять. На західному і східному узбережжі Криму тільки осередкові стіхійні форми пліжного відпочинку, гірські і передгірні райони знаходяться на етапі розвитку спортивного туризму, а райони рівнинного Криму використовуються тільки як транзит туристичних потоків [7].

Різноманітність об'єктів культурної спадщини в Одеській області створює всі умови для розвитку історико-культурного туризму як засобу популяризації своєї історії і культури, та джерела надходжень інвестицій у соціально-економічний розвиток регіону. Розташована на південному заході країни, де проходить державний кордон із Румунією та Молдовою. На півдні і південному сході її територія омивається Чорним морем. Площа області - 33,3 тис. кв. км (5,5% території країни). На території Одещини протікає 225 річок. Головні з них - Дунай (його Кілійське гирло), Дністер, Південний Буг. В області 15 лиманів, найбільші з яких - прісноводний Дністровський і солоні Куяльницький, Тилігульський, Хаджибейський, Шагани, Алібей.

В області налічується 92 природно-заповідні території та об'єкти, в тому числі заповідник Дунайські плавні, який лежить у пониззі Кілійського гирла Дунаю, займає частину островів і акваторії Чорного моря. Пам'ятками природи є Михайлівський яр і Одеські катакомби. Наукову і естетичну цінність має флористична колекція ботанічного саду Одеського університету.

В північно-західній частині чорноморського узбережжя розташований скелястий острів Зміїний, на якому були давні грецькі поселення.

Сприятливі кліматичні умови, тепле море, численні пляжі (довжина Чорноморського узбережжя - більше 300 км), значні запаси лікувальних грязей, джерела

мінеральних вод обумовлюють розвиток рекреаційного господарства. В області функціонують курорти: Аркадія, Великий Фонтан, Кароліно-Бугаз, Куяльницький (Куяльник), Лузанівка, Лебедівка, Лермонтовський, Малодолинське (Холодна Балка), Хаджибейський (Хаджибей), Чорноморка, Сергіївка.

В 60 км від Одеси на піщаній косі, яку з одного боку омиває солоне Чорне море, а з іншого - прісноводний Дністровський лиман, розташований кліматичний курорт Кароліно-Бугаз.

Перспективним напрямком розвитку в центральних і північних районах області є розвиток сільського туризму з використанням природних лісових угідь Кодимського та Савранського районів, лісгосподарських підприємств Роздільнянського, Тарутинського, Ізмаїльського та Фрунзінського районів [2].

Миколаївська область розташована в нижній течії Південного Бугу. На півдні її територія омивається Чорним морем. Площа - 24,5 тис. кв. км (4,1% території країни).

Берегова лінія в межах області значно розчленована. Глибоко в сушу вдаються Дніпро-Бузький, Березанський і Тилігульський лимани. До області належать острів Березань і Кінбурнська коса. На території області 85 річок, основні з яких - Південний Буг із притоками Інгулом, Кодимою, та ін.

В області 89 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, в т.ч. частина Чорноморського біосферного заповідника.

Область має значні природні рекреаційні ресурси: сприятливий клімат, піщані пляжі уздовж Чорноморського узбережжя, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі і ропу морських лиманів. Заклади відпочинку розташовані головним чином у курортних зонах Коблева, Очакова і Миколаєва. Найбільші турбази - "Південний Буг" (Миколаїв) та "Очаків" (Очаків).

У Миколаївській області на державний облік взято 3,3 тисячі пам'яток, у тому числі 143 пам'ятки архітектури.

Основними природно-рекреаційними ресурсами Миколаївської області є морські піщані пляжі масштаб яких складає більше 70 км, пейзажі Південного Бугу, численні водойми, джерела мінеральних вод, запаси лікувальних грязей і ропи, особливо з боку Тилігульського лиману, озера Солоного та Бейкушської затоки Березанського лиману, лісові господарства та зелені зони. В області налічується понад 120 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які є міцною основою для створення варіативного туристичного продукту [2].

Херсонська область розташована на півдні України її площа становить 28,56 тис. кв. км (4,7% території країни), єдина з усіх областей України (крім АР Крим), що має вихід до двох морів - Чорного і Азовського. У межах області протікає всього 6 річок довжиною понад 10 км. Головна ріка - Дніпро - перетинає область із північного сходу на південний захід, поділяючись у нижній течії на рукави і утворюючи дніпровські плавні.

На Херсонщині знаходиться найбільший на планеті лиман - Дніпро-Бузький.

Чорноморське і Азовське узбережжя в межах області простягається більше як на 200 кілометрів і має чудові піщані пляжі, розвинену оздоровчу інфраструктуру. За кількістю сонячних днів Херсонщина не поступається Криму. Вона є областю з найменшою середньомісячною кількістю опадів (від 300 до 400 мм).

Тут розташовані два біосферні заповідники, які входять до світової мережі біосферних заповідників (резерватів) - Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна і Чорноморський. Всього на Херсонщині 69 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Область має значні можливості розвитку курортної галузі і масового відпочинку в долинах Дніпра, Інгульця, на узбережжі Дніпровського лиману, Чорного і Азовського морів, хоча використовуються вони незначною мірою.

Потужний рекреаційний комплекс Херсонської області складає: вигідне економіко-географічне положення, сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти морського узбережжя та неповторні краєвиди Дніпра та Інгульця. Великі можливості для розвитку курортного господарства наявні також на узбережжі Каховського водосховища і Дніпровського лиману [2].

Отже, в усіх областях регіону Чорного моря, наявні унікальні ландшафти, джерела мінеральних вод і лікувальних грязей, щоб зробити всі передумови для формування високорозвинутого індустріально рекреаційно-туристичного комплексу в регіоні, який повинен представляти собою сукупність пов'язаних між собою галузей і підприємств господарського комплексу, об'єднаних загальною метою, створення конкурентоспроможних санаторно-курортних послуг і рекреаційно-туристичних продуктів.

Розглянемо потенційні можливості наявної в регіоні матеріально технічної бази для розвитку рекреаційної сфери і туризму, представлені в українському Причорномор'ї. Оздоровчо-лікувальна база, особливо цінні та унікальні природно-лікувальні ресурси використовуються не достатньо ефективно. Матеріально-технічна база рекреаційно-туристичних установ, асортимент та якість послуг, відстає від світового рівня, що знижує конкурентоспроможність Українського Причорномор'я на міжнародному ринку. Наводимо показники, які дозволять проаналізувати роль регіону в загальноукраїнському масштабі (табл.1).

За даними статистичного щорічника України за 2010 р.

Розглянемо стратегію розвитку рекреаційно-туристичного сектора Українського Причорномор'я.

Взагалі при формуванні проекту програми розвитку рекреаційно-туристичного регіону, на нашу думку, повинні охоплюватися такі напрями, як:

- рекреаційно-туристичне природокористування, охорона й відновлення рекреаційно-туристичних ресурсів;
- господарське освоєння територій, зміна пропорцій у розміщенні продуктивних сил, формування рекреаційно-туристичної системи на основі сучасної інфраструктури;

- фінансування запроєктованих заходів;
- удосконалення системи правового забезпечення й управління.

Таблиця 1

Показники розвитку рекреаційно-туристичного сектора економіки Українського Причорномор'я у 2010 р.

Регіони	Показники											
	Кількість підприємств готельного типу		Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	Кількість готелів	Кількість номерів	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.
АР Крим	104	7523	144	56,0	2	0,3	129	28,4	273	35,7	598	34,0
Миколаївська обл.	122	7338	12	4,8	7	0,7	15	3,5	151	20,0	545	5,8
Одеська обл.	81	4146	35	13,2	9	1,2	8	1,5	373	36,8	1073	12,8
Херсонська обл.	135	9028	12	2,8	8	0,7	50	10,8	166	21,5	502	15,7
Українське Причорномор'я	442	28035	203	76,8	26	2,9	202	34,2	963	114	2718	58,3
Україна	1731	79833	510	141	234	19	290	60	1920	217	17342	196

При цьому для формування і реалізації конкурентоспроможного регіонального рекреаційно-туристичного продукту нами виділяються такі завдання:

- для розвитку рекреації та туризму органами місцевого самоврядування виокремлюють таке завдання, як: створення координаційної ради при місцевій адміністрації для виконання конституційних, координаційних функцій;
- для проведення ділових операцій і здійснення процедур ухвалення рішень у сфері рекреаційно-туристичної діяльності на території муніципального утворення;
- управління рекреаційно-туристичною сферою, створення нових інститутів управління рекреацією та туризмом і реструктуризація існуючих відповідно до поставлених цілей і завдань розвитку рекреації та туризму в регіоні;
- формування нормативно-правової бази розвитку рекреації та туризму - визначення нормативно-правових документів, які необхідно прийняти на регіональному рівні та вироблення рекомендацій щодо ухвалення загальнодержавних документів або зміни їх положень для цілей підвищення ефективності функціонування рекреаційно-туристичного регіону;
- фінансове забезпечення розвитку рекреації та туризму необхідний пошук джерел фінансування розвитку рекреаційно-туристичної сфери та складання переліку можливих одержувачів ресурсів і структур;

- забезпечення взаємодії між рекреаційно-туристичними підприємствами і навчальними закладами для підвищення якості освіти і повнішого обліку вимог ринку при підготовці фахівців та підприємців, організація філій навчальних закладів, курсів для мешканців рекреаційно-туристичних районів з метою забезпечення зайнятості на місцях; розроблення системи взаємодії зі службами зайнятості різного рівня;
- розроблення заходів щодо оперативного управління кризовими ситуаціями, розроблення заходів щодо зниження природних ризиків у рекреаційно-туристичній діяльності, їх компенсації; формування спеціальної програми управління природними ризиками в рекреаційно-туристичних регіонах;
- сприяння забезпеченню інвестиційної привабливості інфраструктури на території особливо охоронюваних природних територій; розроблення норм рекреаційно-туристичних навантажень на різні види особливо охоронюваних природних територій; формування основ організації природних парків у зоні установ курортно-санаторного профілю з метою збереження рекреаційно-туристичного ресурсу. [3-7].

Реалізація вищезазначених завдань регіональної політики розвитку сфери рекреації та туризму в Українському Причорномор'ї за умови вибору варіанту, при якому комплексно будуть поєднані економічна доцільність, соціальна ефективність та екологічна допустимість діяльності, має стати регулюючим механізмом її функціонування.

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіону» № 2850-IV від 08.09.2005г. із змінами і доповненнями / Відомості Верховної Ради України (ВВР) .- 2005 .- № 51.- С.548.
2. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» «1001 від 21.07.2006г. Офіційний вісник України. 2006 .- № 30. - С.36-78.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року. Схвалено рішенням Одеської обласної ради від 10,11 2006року № 91-V
5. Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області на період до 2015 року. Схвалено рішенням обласної ради від 30,10 2007року № 2
6. Стратегія економічного і соціального розвитку Херсонської області на період до 2015 року. -К. РВПСУ НАНУ, 2007.-279.
7. Концепція інноваційного розвитку регіону (на прикладі Автономної Республіки крим) / под.ред. В.С.Тарасенка наукове видання - Сімферополь. Кримська академія наук, 2005р.
8. Офіційний сайт державної статистики <http://www.ukrstat.gov.ua>

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF DEVELOPMENT OF HEALTH AND TREATMENT TOURISM

Tatiana Umanets

*Izmail State Humanities University,
Department of Tourism, Ukraine, Odessa region, Izmail*

We consider the real state of the Black Sea tourist complex and its potential. The main economic and administrative mechanisms for tourism development. Practical recommendations for the development of the recreation area, and the main tasks to achieve them.

Keywords: recreation, tourism, tourist and recreational potential, regional policy.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНО-ЛЕЧЕБНОГО ТУРИЗМА

Татьяна Уманец

*Измаильский государственный гуманитарный университет,
кафедра туризма, Украина, Одесская область, Измаил*

Рассмотрены истинное положение туристического комплекса Причерноморья и его потенциал. Определены основные экономические и административные механизмы развития туризма. Разработаны практические рекомендации по развитию сферы рекреации региона и основные задачи для их достижения.

Ключевые слова: рекреация, туризм, туристско-рекреационный потенциал, региональная политика.